

چگونه کلاس دار کنیم؟

نیلوفر هادوی
دبیر دینی و قرآن اصفهان

اشاره

بخش‌هایی از روش‌های کلاس‌داری را در شماره قبل بیان کردیم و اینک بخش پایانی آن پیش روی شماست.

نکات فنی در تدریس

۱. از آنجا که اهداف و دستاوردهای هر درس با درس دیگر متفاوت است، هر درسی را با روش‌های فعال تدریس متفاوت آموزش دهیم. مثلاً در موضوع خلقت سوره یاسین، اول ایجاب می‌کند دانش‌آموزان، اشیای شگفت‌آوری از طبیعت و آفرینش را سر کلاس بیاورند و با راهنمایی معلم یا با توضیحات خود، هر کدام اطلاعاتی در مورد عجایب خلقت به جمع ارائه دهند. دانش‌آموزی در فرم نظرسنجی به این موضوع اشاره کرده بود که هنوز جنین مرده

بسیار کوچک گوساله‌ای را که یکی از بچه‌ها آن روز در قوطی کبریتی کبیرتی گذاشته و به کلاس آورده بود، در خاطر دارم که چگونه خداوند زندگی یک حیوان به آن بزرگی را از همین جسم کوچک آغاز می‌کند!

۲. مشوق همیشگی آنان برای سؤال کردن باشیم. در کلاس درس به این نکته اشاره کنیم که از سکوت آنان بیزاریم و علاقه‌مند به طرح سؤال‌های بجا- که نتیجه گوش دادن دقیق به بحث‌های کلاسی است- هستیم. حتی برای طرح پرسش‌های بسیار جالب و دقیق به سؤال‌کننده امتیاز دهیم (مثلاً علامت مثبت در مقابل نام او ثبت کنیم). به یاد دارم در کودکی روزی از پدرم سؤال کردم چرا همه به دور یک خانه، که از جنس سنگ است، می‌چرخند؟ مگر این هم نوعی بت‌پرستی نیست؟ بلافاصله یکی از افراد خانه مرا به خاطر سؤالم (که به نظرش

ابزارهای کمک آموزشی و وسایل دست ساز دانش آموزان و رسانه های مربوط به درس را در یکی از ویتترین های راهروی مدرسه در معرض نمایش و دید قرار دهیم و بدین گونه با ساخت و تهیه چنین وسایلی، تشویق و تحسین آنان را برانگیزیم که این شیوه خود نوعی انتقال دانش به سایرین خواهد بود

کفر آمیز می آمد)، سرزنش کرد. پدر تذکر داد: این سؤال هیچ عیبی ندارد. در عوض گفت: آفرین! سؤال جالبی است. معلوم است روی این موضوع، یعنی طواف مسلمانان به دور کعبه، فکری داشته ای ... من آن روز یادم نیست چه پاسخی از پدر گرفتم، اما تشویق او در من اثر عمیق و فراوانی به جا گذاشت و آموختم پرسش فی نفسه امری ارزشمند است و هیچ گاه برای سؤال کردن نهراسم.

۳. از معاونان یا سایر مسئولان مدرسه درخواست کنیم که درست در میان تدریس دروس دینی و قرآن، به انجام برخی از امور مدرسه، مثل توزیع کتاب، مجله، برگه های دعوت اولیا و ... یا آزمون درس های مهم (!) مثل ریاضی، علوم و ... یا اردو بردن یا تمرین مسابقات هنری یا ورزشی، نپردازند. (در حالی که مثلاً دبیر فیزیک به صراحت در دفتر مدرسه اعلام می کند که به هیچ عنوان اجازه نمی دهم وقت کلاس را برای این گونه امور بگیرد و همه مسئولان به خوبی و از روی حس وظیفه شناسی و اهمیت دادن به این گونه دروس، موضوع را رعایت می کنند!)

۴. این نکته حائز اهمیت است که پس از اتمام تدریس، به نوعی باز خورد دانش آموزان، برداشتشان و نظراتشان را درباره موضوع مطرح شده دریافت کنیم. (مثلاً: بچه ها! اکنون واقعاً در مورد نماز، حجاب، کظم غیظ و ... چه احساسی دارید؟ چه باید کرد؟ ...) زمانی که خود دانش آموزان به تأیید و تعمیم مطالب مطرحه بپردازند، توفیق اجباری شامل حال آنان می شود که پس کاربرد این همه حرف و حدیث باید در زندگی روزمره جایگاهی اصلی داشته باشد!

۵. ظاهر فیزیکی کلاس ها تأثیر عجیبی بر فرایند کار کلاس دارد. هرچه این فضا جذاب تر باشد، انتظار نزدیک شدن به اهداف بیشتر است. طرح شاداب سازی فضای آموزشی در اکثر مدارس (خصوصاً کلاس ها و نه فقط در و دیوار حیاط و راهروی مدرسه) فراموش می شود، در حالی که باید تلاش کنیم دانش آموزان گریزان از درس را به خاطر جذابیت محیط پیرامون خود با کلاس آشتی دهیم و ماندگار کنیم. (چه مانعی دارد که از بچه ها بخواهیم در کلاس دینی و قرآن همواره روی میز یا بر طاقچه پنجره، کوزه ای از گل باشد یا کادر تابلوی کلاس تزیین شود؟)

۶. ابزارهای کمک آموزشی و وسایل دست ساز دانش آموزان و رسانه های مربوط به درس را در یکی از ویتترین های راهروی مدرسه در معرض نمایش و دید قرار دهیم و بدین گونه با ساخت و تهیه

چنین وسایلی، تشویق و تحسین آنان را برانگیزانیم که این شیوه خود نوعی انتقال دانش به سایرین خواهد بود؛ برای مثال، تصویرگری از آیات قرآن یا تصویرگری انواع کارت های مسابقه و بازی قرآنی ۷. تعالیم عملی درس (مثلاً آموزش مفاهیم قرآن) را در کلاس به طور عملی پیاده کنیم؛ مانند وضو، تیمم و ... می توانیم تعالیم اخلاقی مانند کظم غیظ، کراهت عیب جویی، غیبت، تمسخر و ... را به شکل نمایش نامه های کوچک در آوریم تا بچه ها اجرا کنند. باید توجه داشت دانش آموزان گرایش زیادی به اجرای نمایش دارند و خوب است این توانایی در جهت اشاعه پرورش خصائص نیکو صرف شود.

۸. تحقیق ها و فعالیت های فوق برنامه سنگین را به دانش آموزان تکلیف نکنیم. این امور ممکن است فوق طاقت و توان و فرصت های اندک آنان و وقت گیر باشند و مایه دل نگرانی اولیا شوند. از آنان همان چیز را بخواهیم که دقیقاً در حد توان، نیاز و علاقه هایشان است. حتی بد نیست بدانیم چه موقع تحقیقی را تکلیف کنیم که با سایر کارها و مشغله های درسی دیگرشان تداخل نکند و موجبات نفرت و انزجارشان از اصل مسئله نشود.

۹. لازم نیست همه کارها و فعالیت ها به صورت گروهی انجام شوند. نوجوان گاه نیازمند و متمایل به کار در تنهایی، سکوت و به گونه ای انفرادی است. از این رو گاهی به آنان اختیار دهیم و بپرسیم، برای انجام فلان فعالیت، چه کسی می خواهد کار خود را در گروه انجام دهد و چه کسی نمی خواهد.

۱۰. معلم خود را مقید کند که یافته ها، تحقیقات، و پژوهش های دانش آموزان و سایر دستاوردهای آنان را در طول سال بنا به بهانه های گوناگون به سایر کلاس ها نشان دهد، توضیحاتی از خود شخص بخواهد که برای جمع ایراد کند و دانش اندوخته در کار انجام شده را به دیگران انتقال دهد.

۱۱. معلم دینی و قرآن باید علاوه بر اطلاعات تخصصی رشته خود، اهل مطالعه باشد. از زمان ها، نویسندگان بزرگ ادبیات جهانی، اندیشمندان شرق و غرب، و بزرگان مذهبی و غیر مذهبی باخبر باشد و گاه در ضمن سخنان خود از این اطلاعات بهره برد. (مثلاً در تقویت انگیزه برای حرمت گذاری به حجاب، به این جمله از افلاطون اشاره کند که: «زیبایی حقیقی ابدی است، نه آنکه امروز زیبا و فردا نازیا باشد.» یا به پوشش زنان ایرانی از قدیم لایام و حتی قبل از اسلام به ایران اشاره کند و ...)

۱۲. گاه پیش می آید که ساعت قبل از درس معلم دینی و قرآن، دانش آموزانش در درس دیگری امتحانی دشوار و خسته کننده داده باشند

و در ساعت درسی او واقعاً حوصله درس را نداشته باشند (خصوصاً پرسش درس). معلم باید هوشیار باشد که فشار آوردن در این گونه موارد، بسیاری از آنان را از وی و درسش دور می‌کند و میانشان فاصله می‌اندازد. لذا با عاقبت‌اندیشی آن‌ها را به دیدن فیلمی در سالن مدرسه یا شنیدن داستانی شیرین ... دعوت می‌کند و قول جبران را در جلسه بعد از آنان می‌گیرد. (البته پس از رفع خستگی و راضی شدن آنان، حتی می‌تواند به بخشی از وظایف تدریس خود عمل کند). در این مورد تجربه کرده و به‌عینه دیده‌ام که گروهی از دانش‌آموزان بی‌رغبت به مسائل مذهبی، حسن نظر خاصی نسبت به این کلاس پیدا کردند. در این باره **مولانا علی** (علیه‌السلام) می‌فرماید: «دل‌ها را هوایی و روی آوردنی است و پشت کردنی. پس دل‌ها را آنگاه به کار گیرید که خواهان است و روی در کار. زیرا دل اگر به ناخواه به کاری وادار شود، کور گردد.» (نهج‌البلاغه، حکمت ۱۹۳)

۱۳. معلم باید از تحسین‌ها و تشویق‌های متنوع در طول کلاس و سال تحصیلی استفاده کند و علاوه بر نمره، امتیاز، جوایز کوچک و ... عبارات و جملات دلگرم‌کننده‌ای را به کار برد که ایجاد حس موفقیت را در دانش‌آموز دوچندان کند و او را برای ارائه کار بهتر یا نظریهٔ بهتری تحریک و تشویق کند؛ عباراتی همچون:

- واقعا عالی است!
- روش کار تو جالب است.
- فکر خوبی است!
- به کار خوبت ادامه بده.
- خیلی پشتکار داری.
- داری خوب جلو می‌روی.
- این کار شایستهٔ بردن جایزه است.
- کلاس پرباری شد.
- این همه استعداد کجا پنهان شده بود؟!
- درست به هدف زدی!
- می‌دانستم می‌توانی این کار را انجام دهی.
- عیماً درک کرده‌ای.
- برخوردت باعث به خود بالیدن و افتخار ماست.
- معلوم است در انجام این کار، صبر زیادی کرده‌ای.
- این کار کاملاً یک پیشرفت است.
- از صمیم دل روی این موضوع کار کرده‌ای.
- از هیچ تلاشی مضایقه نکرده‌ای!
- تو کار را آسان کردی.
- به هدف رسیدی!
- تو می‌دانی که چه‌طور مقاومت کنی.
- در این کار درخشیدی!

- توجه همه را جلب کرده‌ای.
- از همکاری تو متشکرم.
- استدلال قوی است.
- چه منطق روشنی!
- بی‌عیب است!
- نظرت ارزنده و قابل تحسین است!
- این یک آدم خودساخته است.
- کمی خونسردتر!
- چه چشمان تیزبینی داری!
- فعالیتت با کیفیت بالاست.
- باور نکردنی است!
- واقعا بلندهمتی می‌خواهد.
- و ...

«هنگام ارائهٔ بازخورد باید تمرکز شما بر خود کار باشد نه بر شخص. سعی کنید از هر نوع کلمات تحقیرآمیز پرهیز کنید که راه را برای هر پیشرفتی خواهد بست!» (هورن، پانصد نکته: ۷۴)

۱۴. در مورد بازخوردهای دانش‌آموزان چه در مورد متون درسی و چه فعالیت‌های فوق برنامه، باید انعطاف‌پذیر بود و از سخت‌گیری پرهیز کرد. درست است که هر درسی چارچوبی خاص خود را دارد اما اینکه معلم آمادگی داشته باشد، در صورت عدم پیشرفت در کارها، چیزهایی را که دانش‌آموز بیشتر به آن‌ها تمایل و رغبت نشان می‌دهند مورد توجه قرار دهد، ارزشمند است؛ ولو چنین جنبه‌هایی قبلاً در طرح درس او گنجانده نشده باشند. (همان: ۵۶)

۱۵. معلم گاه می‌تواند وضعیتی را فراهم آورد که دانش‌آموزان در گروه‌ها قادر به جابه‌جایی باشند (البته با وجود علتی منطقی و معقول و یا به شرط پیشرفت یا انتقال پیشرفت و موفقیت به گروه‌های ضعیف‌تر و ...).

۱۶. هر معلم در کلاس خود می‌تواند شیوه‌نامهٔ مخصوصی داشته باشد و در همان ابتدای سال در آن ذکر کند که من این انتظارات را از شما دارم و انجام این گونه برنامه‌ها و رعایت این گونه مقررات برای من اهمیت دارد. می‌توان این انتظارات را به صورت برگهٔ کپی شده توزیع کرد یا اهم آن‌ها را قرائت کرد تا دانش‌آموزان بنویسند، و یا در کلاس نصب کرد. در هر صورت، معلم باید تصویر روشنی از آنچه می‌خواهد، در اختیار آنان بگذارد. زیرا دانش‌آموزان وقتی بدانند چه چیزهایی از آن‌ها انتظار می‌رود، احساس امنیت بیشتری می‌کنند و از سرگردانی نجات می‌یابند.

۱۷. زمانی که معلم می‌خواهد در میان کلاس

هر معلم در کلاس خود می‌تواند شیوه‌نامهٔ مخصوصی داشته باشد و در همان ابتدای سال در آن ذکر کند که من این انتظارات را از شما دارم و انجام این گونه برنامه‌ها و رعایت این گونه مقررات برای من اهمیت دارد

**در میان
دانش آموزان
فرم نظرسنجی
و خودارزیابی
توزیع کنیم
و نظر آنان را
در مورد خود
جويا شويم. اين
به ویژه برای
دانش آموزان
کمر و بهتر است**

راه برود و جمعی را زیر پوشش سؤالات پی در پی خود قرار دهد و فضایی خاص از پرسش و جواب ایجاد کند، می‌تواند یکی از دانش‌آموزان داوطلب را کاتب موقتی خود قرار دهد و از او بخواهد، همان‌طور که در جریان بحث قرار دارد، نام کسانی را که در بحث شرکت می‌کنند بنویسد و علائمی مبنی بر پاسخ صحیح، غلط یا تکرار در گفت‌وگوی کلاسی در مقابل نامشان ثبت کند تا بعد معلم سر فرصت این علائم را در دفتر نمرات خود وارد کند.

۱۸. سعی شود در درس از میان مثلاً چهار سؤالی که از دانش‌آموز می‌شود، حداقل یک سؤال از نوع سؤالات باز پاسخ باشد تا او بتواند در پاسخ به توانایی‌ها و دانسته‌های عمومی و قبلی خود تکیه کند و پاسخی عمیق و طولانی‌تر بدهد. در هر صورت، باید قوه تخیل و اظهار نظر وی را تا می‌توان تحریک کرد و با طرح سؤالات پردازشی، او را به کندوکاو ذهنی واداشت. باید کاری کرد که دانش‌آموزان محتوای درس را از چارچوب کتاب بیرون بکشند و به داخل خانه یا درون جامعه انتقال دهند.

۱۹. این مهم است که دانش‌آموزان پاسخ‌های نیمه‌کاره یا ناقص خود را با جواب‌های کامل و صحیح در کتاب مقایسه کنند و آن‌گاه به نقایص پاسخ‌های خود پی ببرند. معلم باید همواره چنین شرایطی را به دلیل نمره‌ای که می‌دهد، فراهم کند؛ چه در ضمن پرسش شفاهی و چه پس از آزمون کتبی.

۲۰. برای معلمینی که در یک رشته در کلاس‌های مختلفی به کار تدریس مشغول‌اند، بهتر است قانون نمره‌دهی یکسان (مثل آیین‌نامه‌ای مشترک) و فعالیت‌های فوق‌برنامه‌ای مشترک ولی متنوعی بین کلاس‌ها تنظیم شود تا اعتراض برخی کلاسها را برای نمراتشان یا روش‌های معلمینشان و... ایجاد نکند و دانش‌آموزان نیز دائم در حال مقایسه دبیران خود با دبیران دیگر کلاس‌ها نباشند.

۲۱. دانش‌آموزان را به شرکت در فرایند یاددهی و یادگیری، ارزیابی و نمره دهی تشویق کنیم و گاه گاهی از آنان بخواهیم که خودشان با توافق یکدیگر تصمیم بگیرند که معلم کدام درس‌ها یا بخش‌ها را امتحان بگیرد. این کار به آنان در مقابل درس خواندن مسئولیت واقعی اعطا می‌کند.

۲۲. نمرات پایان نیم‌سال حقیقتاً باید مبتنی بر انواع شواهد و ارزیابی باشند (اهمیت به قوانین نمره مستمر) و از اینکه صرفاً یک منبع (یعنی

نمرات کتبی پایان ترم)، منشأ نمره‌دهی باشد، باید اجتناب کرد. وقتی تمام معلمین در مورد دادن نمرات واقعی مستمر به‌طور دقیق توجیه شوند، لزومی ندارد که از روی تعصب فقط و فقط به نمرات کتبی پایان نیم‌سال بها داد!

۲۳. در میان دانش‌آموزان فرم نظرسنجی و خودارزیابی توزیع کنیم (مثلاً در پایان هر نیم‌سال) و نظر آنان را در مورد خود جويا شويم. این به ویژه برای دانش‌آموزان کمر و بهتر است؛ زیرا این‌گونه می‌توانند با معلم خود ارتباطی خصوصی برقرار کنند. می‌توان از دانش‌آموزان پرسید: در یک و نیم ساعتی که من با شما تدریس قرآن دارم، دوست دارید در کلاس چه اتفاقاتی بیفتد؟ من چه کارهایی انجام دهم؟ شما چه؟

۲۴. به دانش‌آموزان در بررسی تکالیف مسئولیت دهیم. به آن‌ها اجازه دهیم گزارش تنظیم کنند و یا فرمی از پیش تنظیم شده را پس از بررسی، تکمیل کنند و به معلم پس دهند تا خود معلم نتایج را به دفتر نمرات انتقال دهد.

۲۵. براساس سخن گران‌قدر «زکات دانش، انتشار آن است»، از مدیر بخواهیم که کار دبیران فعال را در دفتر مدرسه مطرح کند و پس از تشویق آنان، بخواهد شمه‌ای از روش و راه موفقیت خویش را در تدریس برای سایرین بازگو کند (مثلاً در شورای دبیران). به همین صورت، سرگروه‌های آموزشی نیز در انتقال بهترین تجارب درسی معلمین زیر گروه خود به یکدیگر نقش بسزایی خواهند داشت. آنان می‌توانند جذاب‌ترین و پربارترین مطالب را (با ذکر دقیق منابع) از تمامی زیر گروه‌های خود در مجامع گروه‌های آموزشی جمع‌آوری کنند. سپس مجموعه‌ای با عنوان «تجارب مفید معلمی» را برای سایرین تهیه و میان آن‌ها توزیع کنند. به این ترتیب، یک دوره غیرحضورى که نه وقت‌گیر است و نه تشکیلاتی و اداری، برگزار خواهد شد.

۲۶. معلم می‌تواند از مرکز گروه‌های آموزشی مخصوص رشته خود درخواست کند، به جای تخصیص بودجه‌هایی برای مسابقات و... به برپایی کلاس‌ها و دوره‌های ضمن خدمت برای تربیت معلم متخصص قرآن همت گمارد.

۲۷. بهتر است طراحی آزمون‌ها متنوع و با استفاده از انواع و اقسام پرسش‌ها باشد؛ مانند پرسش انشایی (محدود پاسخ و گسترده پاسخ)، پرسش عینی-انشایی (کوتاه پاسخ و تکمیلی) و پرسش عینی (جوړ کردنی، چندگزینه‌ای درست و نادرست که خود به چند شاخه خوشه‌ای، بله و

خیر، صحیح و غلط، و اصلاحی تقسیم شود).
۲۸. بر فعالیت‌های گروهی نظارتی مستقیم و بر تکالیف فردی نظارت گاه به گاه داشته باشیم (در صورت نداشتن فرصت‌های بیشتر).

۲۹. از دادن تکالیف شاق، همچون کشیدن تصویر به‌طور اجباری در دفتر تمرین، حفظ اجباری آیات درس و مو به مو و کلمه به کلمه از حفظ گفتن و نوشتن پاراگراف‌های هر درس، خودداری و به‌شدت پرهیز کنیم.

۳۰. به‌منظور تعمیق و درک جزئیات و کلیات هر درس جدید توسط دانش‌آموزان از شیوه مباحثه‌ای استفاده کنیم.

۳۱. هنگام خستگی و فشار به تصحیح اوراق امتحانی نپردازیم (اشکالات در نمره دادن، نادیدن بخشی از پاسخ‌های برگه امتحان یا ... معمولاً در همین اوقات رخ می‌دهند).

۳۲. داشتن بیانی شیرین و گرم و استفاده از توضیحات متنوع و بیان روشن در تدریس، بهترین جاذبه‌ها را برای دانش‌آموزان دارد. (دانش‌آموزی می‌گفت: معلم عربی ما وقتی درس می‌دهد، احساس می‌کنیم درس را بیشتر برای خودش مرور می‌کند تا واقعا به ما یاد دهد! ما اصلاً نمی‌فهمیم بیشتر حرف‌هایش از کجا شروع می‌شوند و می‌خواهد چه نتیجه‌ای بگیرد!)

تکیه کلام‌ها نیز مخل کارند. چه خوب است معلم در کمال شجاعت از دانش‌آموزان خود بخواهد که طریقه تدریس و نحوه بیان او را نقد کنند و تکیه کلام‌های خود یا حرکات تکراری را در رفتارشان از طریق نظرسنجی از آنان کشف کند و در حذف آنان بکوشد. یکنواختی در صدای معلم و کسالت و اخم‌آلود بودن او و روند کسل‌کننده کار وی باعث دلزدگی دانش‌آموزان در بدو امر از معلم و سپس از درس و کتاب وی می‌شود.

زیبانویسی روی تابلو اعجاز می‌کند؛ خصوصاً اینکه دانش‌آموزان تلفیق هنر و زیبایی را در موضوعات معنوی و دینی به‌عینه مشاهده کنند. (معلمی داشتیم که وقتی درس می‌داد، با هر تأکیدی روی یک موضوع درسی با گچ بر تابلوی کلاس ضربدری بی‌معنا یا نقطه‌ای یا خطی روی آن نقش می‌کرد و وقتی درس او تمام می‌شد، یک سوم تابلو از خطوط بی‌ربط و ضربدرهای بی‌مورد پر شده بود!)

۳۳. وقتی شخصی مشکلی دارد، باید از دادن راه‌حل به او خودداری کرد. آیا وقتی برای مشکل او راه‌حل پیدا می‌کنید، می‌پذیرید که به جای او

باشید؟ اگر راه‌حل شما کارساز نبود، چه کسی مقصر است؟ حال اگر راه‌حل شما مؤثر واقع شود، شخص چه احساسی پیدا خواهد کرد؟ در آغاز احساس آسودگی، اما بعد شاید حس کند کمی خوار شده است. اگر به او فرصت صحبت کردن درباره مشکلش داده شود، ممکن است راه‌حل را خود مطرح کند و شاید راه‌حل بهتری نسبت به راه‌حل شما ارائه دهد. وقتی کسی از عقیده و راه‌حل شما می‌پرسد، خیلی آماده پاسخ دادن به آن نباشید. (تایر: ۱۹۰)

۳۴. وقت‌شناسی معلم از مهم‌ترین الگوهای رفتاری برای دانش‌آموزان محسوب می‌شود و مقید بودن به رعایت قانون شروع و خاتمه کلاس، از ویژگی‌های ممتاز اوست.

۳۵. معلمین باید سیاست انضباطی معتدل خود را اعمال کنند و در این مورد همواره ثابت قدم باشند.
۳۶. دانش‌آموزانی که از مسئولیت‌پذیری بالایی برخوردارند، کمتر به برقراری نظم خارجی از سوی معلم نیاز دارند.

۳۷. لازم است صوت معلم تنظیم شده و لحن او دارای ثبات و استواری باشد (با وجود چنین صداهایی است که مردم گزارش اخبار را باور می‌کنند) و برای بیان مطالب و عقاید خود، باید مهارت و سرعت تغییر لحن نیز داشته باشد.

۳۸. نتایج امتحانات و بررسی تکالیف را زود اعلام کند و کلاس را مدتی چشم‌انتظار نتایج کار خود نگذارد.

۳۹. شکی نیست دانش‌آموزانی که در تهیه و تنظیم قوانین سهیم هستند، بیشتر در اجرای آن مشارکت می‌کنند و آن را متعلق به خود می‌دانند. واگذاری این اختیار به خود دانش‌آموزان در بسیاری موارد همان نتیجه‌ای را دارد که خود معلمان به‌دست می‌دهند. وقتی که دانش‌آموزان به تشکیل قوانین کلاس کمک می‌کنند، تجارب شخصی و متعلق به خود را اعمال می‌کنند. اکنون دیگر قوانین قسمتی از وجود آن‌هاست. در چنین شرایطی چه کسی می‌خواهد قانون را بشکند یا لغو کند؟ (تایر: ۲۱۴)

۴۰. «به رفتارهای طبیعی جنبه قانونی بدهید. در حکایتی چنین آمده است که مسئولان یک دانشکده کوچک تازه تأسیس، پس از اینکه دانشجویان با رفت‌وآمدهای خود بین قسمت‌های مختلف راه‌هایی به‌وجود آوردند، پیاده‌رو را با بتون فرش کردند. در واقع، رفتار طبیعی دانشجویان جنبه قانونی به وضع پیاده‌روهای جدید داد.» (تایر، (تلخیص: ۸۰)

به رفتارهای طبیعی
جنبه قانونی
بدهید. در حکایتی
چنین آمده است
که مسئولان یک
دانشکده کوچک
تازه تأسیس، پس از
اینکه دانشجویان با
رفت‌وآمدهای خود
بین قسمت‌های
مختلف راه‌هایی
به‌وجود آوردند،
پیاده‌رو را با بتون
فرش کردند. در
واقع، رفتار طبیعی
دانشجویان جنبه
قانونی به وضع
پیاده‌روهای جدید داد